

KAN MAN KÖPA GRISEN I SÄCKEN PÅ INTERNET?

MAGNUS NILSSON

Tillgängligheten ökar, det blir billigare och kunderna kommer i högre utsträckning att styras av varumärken och ställa högre krav på kvalitet än tidigare. Dessutom har nya kryphål för att komma undan skatten öppnats. Det som för några år sedan var rena spekulationer om hur internet skulle kunna användas är idag en realitet.

I princip allt kan köpas och säljas med hjälp av Internet. De möjligheter till spridning av produktionsresurser som nu skapas är en annan faktor: Företag kommer att kunna utnyttja skillnader mellan olika länders lagstiftning och skattesystem.

All verksamhet bygger i dag till stor del på informationsbehandling och administration och den kan utföras var som helst så länge folk kan kommunicera. IKEA behöver i princip bara ha den personal som behövs i butiken anställd i Sverige. Sannolikt kommer utvecklings- och marknadsföringsavdelningar finnas kvar nära marknaderna. De andra kan arbeta var som helst i världen där t ex skatterna är lägre men kan fortfarande omedelbart ha information om vad som finns på lagerhyllorna, i kassaap-

MAGNUS NILSSON är PR-konsult och frilansskribent.

paraterna o s v i butiken vid Kungens Kurva.

Detta är en viktig förändring men denna artikel skall beröra handel och inte arbetsmarknad. Självklart kommer utvecklingen att gå snabbast när det gäller sådana produkter som kan överföras på nätet: datorprogram, bild och ljud, alla tänkbara intellektuella tjänster och om sådant som inte kan eller behöver flyttas. Vi talar alltså om försäkringar, fastigheter, värdepapper, banktjänster, rådgivning, resor, böcker och tidningar.

Direkt till datorn

Redan i dag går det bra att köpa tåg, bio- och teaterbiljetter på internet. Bokning och bekräftelse sker över nätet och sedan hämtar man biljetten hos ATG-ombudet (tobakisten) och betalar där. Men teknik är under utveckling som medger att man får biljetten direkt hem till datorn. Köparen har ett smart-card d v s som ett kreditkort som laddas med en digital kod. Kortet kan sedan "dras" på

bion eller teatern ungefär som på tunnelbanan. Kort och "kortstation" d v s den lilla låda som är kopplad till datorn och som programmerar kortet kommer säkert att kosta mindre än 500 kronor. Vi får också helt nya förutsättningar för marknadsföring i och med att direktmarknadsföring och annonsering riktade till speciella målgrupper blir radikalt billigare.

Fysiska produkter kommer naturligtvis aldrig att kunna överföras digitalt, men för både rutinmässiga och mycket specialiserade inköp kommer nätet att spela en betydande roll. Redan i dag kan man handla mat från internetbutiker och lagra sina inköp i en databas d v s veckans storhandling kan bestå av en rutinmässigt vald "varukorg" som bekräftas med en klickning på musen. Rutinhandlingen tar några sekunder och maten forslas hem. Efterhand kommer datorn att känna till dina vanor. Du får extrapriserbjudanden för öl, chips och cigaretter men aldrig för morötter eller löparskor. Eller tvärt om. För

detaljhandeln kommer detta att innebära en stor utmaning när det gäller marknadsföring och kvalitet.

För det första kommer varumärken att bli ännu viktigare än i dag. När vi inte kan se och känna på produkten vid köp blir varumärket helt avgörande för valet. Vidare blir kraven på kvalitet betydligt högre. Den trötta salladen, bleka fisken och de lätt stötta tomaterna som i dag ligger i detaljhandelsdiskarna leder ju i allmänhet inte till något missnöje hos kunden. Vi köper helt enkelt inte produkterna. Men om vi i framtiden får hem de dåliga varorna blir det sannolikt sista gången vi handlar hos den internetbutiken. På samma vis blir luckor i sortimentet oacceptabla. De mycket specialiserade inköpen kommer också att underlättas med internet. Sökning av just den bil, båt, bokhylla, villa eller lägenhet som du är ute efter blir radikalt förenklad. Tillgången till marknadsplatser blir allmän och mycket billig.

Elektronisk handel

Men för den närmaste framtiden sker utvecklingen av handeln på internet främst inom företag och institutioner och där finns också de första beräkningarna av hur stora vinsterna blir.

Sara Goldberger arbetar med information och presskontakter på Toppedarforums projekt Elektronisk handel och hjälper den offentliga sektorn att effektivisera sig genom elektronisk handel.

– Syftet med effektiviseringen och upphandlingen är att man i tider av

åtstramning vill ta bort all onödig administration inom offentlig förvaltning för att på så vis frigöra tid och pengar till kärnverksamheterna. 95 procent av all offentlig upphandling skall ske på elektronisk väg senast år 2000.

– Eftersom offentlig verksamhet till största delen är anslagsfinansierad är det ju alla samhällsmedborgares, d v s din och min, rätt att kräva att våra skattepengar används på ett så effektivt sätt som möjligt. Och det är stora besparingar man kan göra på relativt kort tid. Inom svensk offentlig sektor skickar man idag 42 miljoner fakturor per år, där den totala hanteringskostnaden uppgår till 325 kronor i genomsnitt per faktura. Detta gäller alla fakturor, alltid, oavsett belopp. En faktura på flera miljoner kostar lika mycket att hantera som en faktura på 100 kronor.

– Med elektronisk dokumenthantering kan man få ned kostnaden per faktura till 150 kronor. Enbart att minska administrativa kostnader sparar 6,5 miljarder. Till detta kommer andra typer av besparingar, till exempel färre fel, kapitalflöde och transporter. Allt som allt rör det sig om en total besparing på minst 30 miljarder. Att jämföra med till exempel totalförsvarets (civilt och militärt) årliga anslag på 40 miljarder. Antalet exempel är stort, menar Sara Goldberger:

– I Norrköping äter cirka 13.000 barn skollunch varje dag. Skolköken har en uppgift som gör att det svindlar för alla som någon gång stått framför en spis – maten som serveras

skall vara billig, god, närande och mättande. Då är det viktigt att pengarna läggs på råvaror istället för administration. Och när man såg över processen svindlade det igen. För varje portion som kostar 5 kronor, försvann det 3 kronor i hanteringskostnader. När Norrköping införde elektronisk handel för skolköken sparade man 1,50 per portion.

Stora effektivitetsvinster

– Sundsvalls stadskärna från slutet av 1800-talet har byggts efter ideal från dåtidens metropoler. Man har luftiga parker, breda esplanader och vackra hus. Lokalvård, inomhus och utomhus, är alltså något som står högt på listan inom Sundsvalls kommun. För att vårda lokaler inomhus krävs det bland annat städmaterial och för att köpa det hade man så mycket onödiga moment att 113 procent av varuvärdet gick åt bara för att administrera inköpen. Eller 1.000 arbetsdagar. Nya elektroniska arbetsprocesser gör att man frigjort 750 arbetsdagar som kan användas till kärnverksamheten – aktiv förebyggande lokalvård.

Sara Goldberger understryker att det är alla politikernas ansvar att hämta hem vinsterna.

– Ja, här krävs politiska beslut. När behovet av administration minskar måste tjänsterna dras in och pengar frigöras. Om de skall användas till att anställa personal inom den direkta verksamheten eller till skattesänkningar är en annan fråga.

– Men man måste våga byta byråkrater mot t ex vårdpersonal. Det blir

fö inte så smärtsamt och dramatiskt som det låter. Att införa elektronisk handel tar tid – alla 42 miljoner fakturor försvinner inte från måndag till fredag...

– Det är inte enbart offentlig sektor som kommer att känna av förändringarna. Alla som på något vis levererar varor och tjänster kommer att påverkas. Samma besparingar och effektiviseringar som inom den offentliga sektorn kan man komma att uppleva inom privat sektor. Genomsnittspriset för en faktura eller transport är ju samma oavsett om inköpet skett inom offentlig eller privat sektor.

– Förutom direkta besparingar på grund av minskade kostnader kommer man även att få andra positiva effekter. Kapitalflödet kommer att gå snabbare med intjänade räntedagar som följd. Informationskvaliteten kommer att höjas, saker blir rätt direkt och om något blir fel upptäcks det fortare och ansvaret för vem som gjort fel blir tydligare. En annan effekt är kortare ledtider, dvs leveranser anländer fortare.

Säkra betalningsmedel

I praktiken omfattar elektronisk affärskommunikation alla typer av affärsmeddelanden och kan vara allt från varudatabaser på Internet, uppkoppling till en leverantörs ordersystem, elektronisk post och elektroniska meddelanden om order, leveransplaner, fakturor och aviseringar som överförs direkt mellan datorsystem.

Så långt Sara Goldberger på

Toppedarforum. Elektronisk handel är alltså i princip en fullt fungerande teknik, men ännu inte så spridd bland privatkonsumenter.

Ett av de återstående problemen är möjligheten att skapa säkra och enkla

” Allt som allt rör det sig om en total besparing på minst 30 miljarder. Att jämföra med till exempel totalförsvarets (civilt och militärt) årliga anslag på 40 miljarder. ”

betalningsmedel. Många känner osäkerhet över att skicka sitt kreditkortsnummer på internet trots att det i princip inte är mindre osäkert att ge det till den okände kyparen eller biluthyrningsexpediten – möjligen kan fler se numret eftersom meddelanden inte alltid går ”raka vägen”.

Men flera system är på gång som ger både säkerhet och anonymitet. Många tycker ju inte om att kortköp registreras och lämnar en direkt profil av kortanvändarens konsumtion. E-pengar kan göras helt anonyma och även övriga meddelanden över internet kan krypteras på ett i praktiken helt säkert sätt.

De moderna krypteringsmetoderna tillåter både att ett meddelande skyddas mot olovlig läsning, utan även att mottagaren kan vara säker på vem avsändaren är och att meddelandet

inte ändrats av någon person eller på tekniska fel. Vidare kan avsändaren få en absolut säker kvittering på att hans meddelande har kommit fram i ursprungligt skick. Detta är en förutsättning för att betalningar skall kunna göras helt säkert utan personliga underskrifter eller med fysiska betalningsmedel, men ger också möjligheten till total anonymitet.

”Meddelandet” är i detta fallet en kod som betyder t ex ”100 kronor” därför att det finns en överenskommelse inom bank- och kreditsystemet om att den skall betyda detta. Den koden köper man t ex från sin bank eller får från en kund och den ger även möjlighet att fylla på bankkontot. Banken vet alltså att du har köpt e-pengar från dem och att du har satt in e-pengar på ditt konto, men inte vad du använt dem till eller varifrån de har kommit. Säkert kommer vi kunna köpa e-pengar för kontanter i form av kod på disketter eller smart-cards, t ex hos matvaruaffären. Det kommer alltså att bli möjligt för två personer som inte känner varandra att handla på nätet för leverans av varorna till exempelvis en postbox.

Försvårad kontroll

Även om man inte skall överdriva möjligheter som internet ger när det gäller individers och företags möjligheter att undandra sig statlig kontroll är det helt klart att de har vidgats.

Dels har möjligheterna att utbyta information och tjänster snabbt och osynligt ökat. Detta är ju ett grundproblem för alla som av olika skäl vill

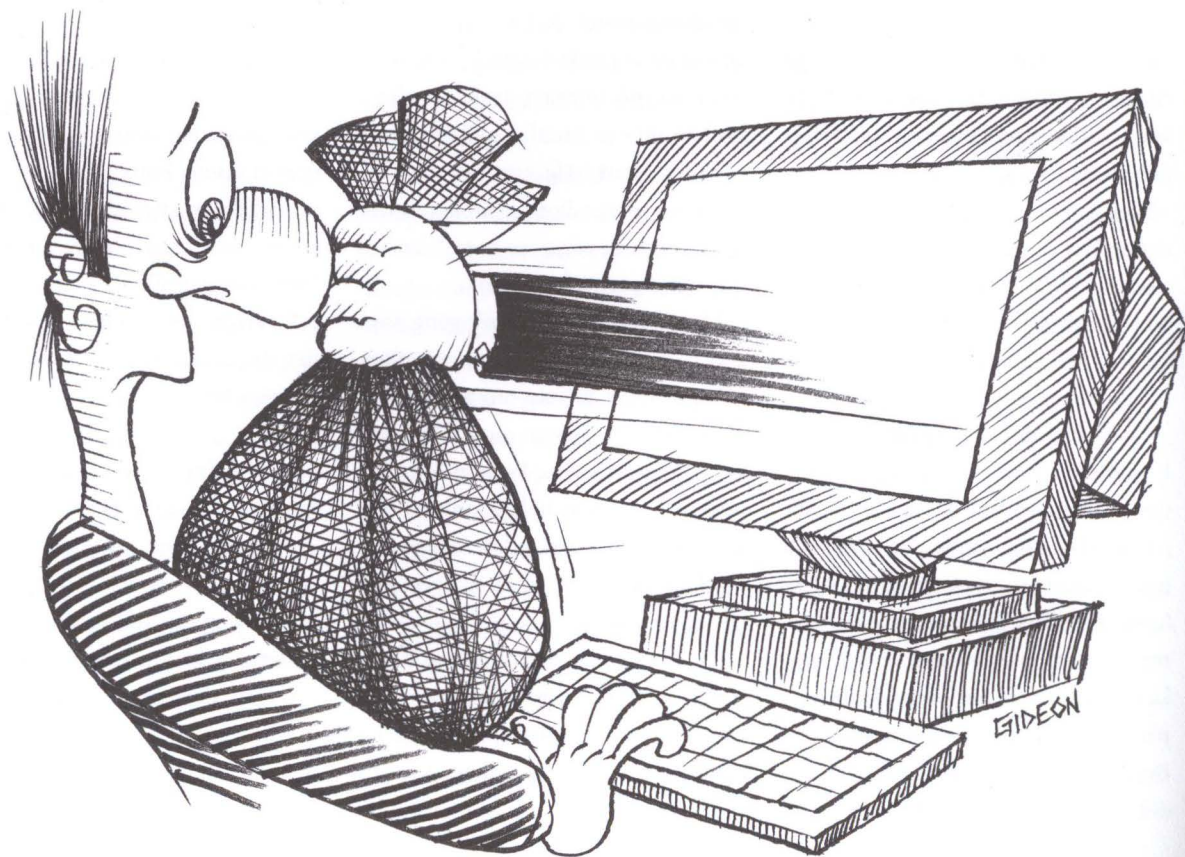
hålla sig undan polis och skattmas. Så fort man försöker marknadsföra sig eller på annat vis sprida information syns man. Det är helt enkelt svårt att sprida ett budskap till ett stort antal människor utan att det spiller över även till folk man inte vill skall veta. Hittills har man varit tvungen att använda personliga kontakter eller vanlig post. Dyrt och tidsödande och dessutom krävs att man har en adress om man vill ha svar. På internet kan man kommunicera med tusentals personer nästan utan kostnad och ögonblickligen.

Vidare behöver du inte vara på ett visst ställe för att

kunna få svar. Din elektroniska brevlåda kan du vittja från vilken internetansluten dator som helst på hela jorden. Din information på WWW kan finnas på vilken server som helst i hela världen och du kan ändå underhålla materialet. Företag kommer att kunna utnyttja skillnader mellan olika länders lagstiftning och skattesystem.

I USA, där handel på internet redan hunnit bli stort, betalas försälj-

ningsskatt enligt de regler som gäller där man bor. Om jag köper en tröja över internet i en stat där försäljningsskatten är 7 procent men bor i en stat där försäljningsskatten är 8 procent så debiteras jag 8 procent i skatt. Den amerikanska Virtualemporium är en av de butiker som klart och tydligt deklarerar att de debiterar lokal försäljningsskatt. Den uppenbara avsaknaden av kontrollmöjligheter antyder dock att det är praktiskt möj-

ligt att fuska med detta. Denna lag var när den tillkom avsedd för postorderverksamhet och stora problem uppkommer när den nu ska förenas med internethandel. Detta har fått till följd att en rad nya förslag diskuteras.

Bill Clinton har lagt fram ett "framework" för den framtida handeln på internet. Han pekar på vikten av att inte försöka bromsa utvecklingen genom komplicerade lagar utan att stifta lagar som kan möta detta helt nya medium.

Momsflykt svårt

Inom EU tyder allt på att punkt- och mervärdesskatt ska beräknas enligt gällande lag i det land där varan köps. I ett uppmärksammat mål hos Länsrätten i Stockholms nyligen fastställdes att den man som importerat cigaretter från Spanien inte ska betala tull och straffskatt när varorna förs in i Sverige. Detta enligt artikel 9 i Romfördraget. Vad beträffar vin, sprit och tobak har Sverige undantag jämfört med de andra EG-länderna. Detta handlar dock om postorder (varorna förs ej in av personen som löper dom) och ska enligt Länsrätten i Stockholm inte regleras av Sveriges undantag.

I dag är momsfrågan delad mellan skatte- och tullmyndigheterna. Köp inom EU faller under skattemyndigheternas rutiner. Här är privatköparen momspliktig i det land en vara köps. Från säljaren finns ett intresse att fakturera moms, då han själv vill

kunna dra av detta. Momsflykt är alltså svår. Köp av varor utanför EU räknas som import. Därför ska tullmyndigheterna se till att moms på

” I princip är det omöjligt att försöka kontrollera elektronisk införsel av program. Problemet gäller inte bara program utan även andra tjänster som är möjliga att digitalisera och sända över nätet. Därmed faller de utanför myndigheternas kontroll och regelverk. ”

minst 25 procent och tull betalas av köparen.

Även om myndigheterna skulle lyckas täppa till nuvarande hål i lagen, finns ett ytterligare problem. I princip är det omöjligt att försöka kontrollera elektronisk införsel av program. Problemet gäller inte bara program utan även andra tjänster som är möjliga att digitaliseras och sändas över nätet. Därmed faller de utanför myndigheternas kontroll och regelverk. Några exempel är revisorer, arkitektkontor och banker. Delar av skattelagstiftningen kan kringgå genom att företag flyttar till andra delar av världen och sänder digitala paket

till varandra, istället för att föra dem genom tullen.

I många fall kan köpare och säljare slippa ifrån skatteproblemen genom att köpa via nätet. Många delar av ekonomin blir troligtvis oberoende av nationella lagar. Politiker kan möjligtvis skapa nya nationella lagar, men ingen kommer någonsin att kunna genomdriva en lag som gäller globalt. Många upplever ännu inte att något håller på att ske. Detta beror på att den ökande trafiken över datanäten inte syns. Det är inte som den industriella revolutionen med trängsel av människor och bilar, utbyggnad av infrastruktur, bostäder och lokalyta omflyttningar av hela samhällen och förbrukning av naturresurser. Här sker den svindlande snabba förändringen tyst och osynligt.

Sverige är ett bra exempel. Från att nästan ingen hade hört talas om internet för fyra år sedan, tekniken var skraltig och utbudet av tjänster litet och kufiskt, har vi fått en situation där en stor del av befolkningen i har tillgång till www och e-post. Utvecklingen är mycket snabbare än den var för bilismen, telefonen, radion och televisionen. Och då skall vi komma ihåg att vi har att göra med en betydligt mer specialiserad och svåränvänd teknik.

För fyra år sedan frågade sig även entusiaster vad den nya tekniken egentligen skulle kunna användas till. Nu börjar vi veta en liten aning.